

La gènesi dels espais tèrbols de Lluís Ferran de Pol

David Serrano i Blanquer

El passat 19 d'octubre moria a l'hospital de Bellvitge un dels nostres contistes més reconeguts arreu i, alhora, més poc estudiats de la nostra literatura: Lluís Ferran de Pol.

Autor conegut sobretot per tres grans obres: *Abans de l'alba* (1954), adaptació de les llegendes maia-quitxé del Popol-Vuh, que es convertirà en èxit de vendes; *La ciutat i el tròpic* (1956), premi Víctor Català, que, juntament amb la novel·la *Érem quatre* (1966), presenten la fusió entre la realitat i el mite, i *on cultura i vida, ordre i caos*, ciutat i tròpic formen part d'un mateix context, els espais tèrbols de la condició humana que des de la pre-guerra ja s'havia proposat de resseguir. Aquest any, precisament, amb la inclusió de *La ciutat i el tròpic* com a lectura obligatòria de COU es pretenia reconèixer, de fet, l'aportació de Ferran de Pol a la nostra literatura. A manera de recordatori, *Quadern* presenta un extracte d'un treball de recerca sobre els aspectes més desconeguts de l'autor, la seva prehistòria narrativa.

Lluís Ferran de Pol va néixer el 1911 a Arenys de Mar, i serà, per tant, company de generació de Salvador Espriu o Josep M. Miquel i Vergés. La branca familiar materna és originària de la petita noblesa pirinenca i es va establir, ja de molt antic, a la població costanera. Els familiars del pare eren pagesos benestants d'Arenys de Munt traslladats al municipi a principis del s. XIX. Lluís Ferran de Pol cursa batxillerat com a intern al col·legi religiós Valldèrnia de Mataró i, posteriorment, estudia Dret a la Universitat de Barcelona, on es va llicenciar el 1933. En aquell moment comença a estudiar les oposicions a notari, però la guerra les hi va interrompre.

Sembla que de ben jove ja demostrava una forta inclinació per la literatura perquè llegia tot el que li arribava a les mans. Comença com a redactor de les revistes locals *Oreig* (1932), òrgan del Partit Catalanista Republicà, i *Salobre* (1935), on alterna la crítica d'art amb el conreu de la literatura, i de seguida es mostra preocupat per la qualitat de la prosa.

Des del 1933, i pel fet que ell té 22 anys i fins als 25 no pot accedir a la notaria, comparteix l'estudi de les oposicions amb la vida de militar com a oficial de complement, un tipus d'activitat que, plantejada per ell com a professional "en contra del que solen pensar molts catalans, m'agrada (...) Allí feia d'instructor, però em dedicava a llegir (llavors va ser quan vaig llegir molts clàssics catalans)"¹.

LA GÈNESI DE TRÍPTIC

El 1934, i com ens explica ell mateix en el Pròleg que va escriure el 1964 a l'obra objecte d'estudi, es presenta als Jocs Florals d'Arenys de Mar sota la súplica de Mossèn Palomer perquè sembla ser que el jurat, encapçalat per Joaquim Ruyra (i acompanyat per Carles Riba, Lluís Bertran i Pijoan, Josep Ma Miquel i Vergés (fundador d'*Oreig*), i el mateix Mossèn Palomer)

havia decidit deixar desert el concurs perquè "No li agradava prou, res del que havia llegit. Els premis deserts solen ser -i no sé per què- el malson dels organitzadors de premis". (pàg. 19). Ferran de Pol hi presenta *Els hereus de Xanta* (la penúltima de les obres admeses, la 183) i guanya els Jocs Florals (amb distincions també per a Espriu i Cucurull), fet que es convertí en el seu primer estímul literari com a "lletafrer de poble" (pàg. 20), tal i com ell mateix es defineix. Comença aquí un període creatiu intens que culminarà el 1937 quan "unes mans benivolgudes" (pàg. 20) presenten un recull de contes sota el títol de *Tríptic* al premi Narcís Oller i el guanya davant la seva sorpresa i mentre està dedicat ja plenament a les tasques militars, unes tasques que el duren a participar voluntàriament al front d'Aragó i a la defensa de l'Ebre. Per culpa de la guerra, el recull no podrà ser publicat fins el 1964, sembla ser que amb algunes petites esmenes que hi va fer el mateix autor ("*He cregut tenir-ne el dret*", dirà a la pàg. 24).

Tríptic és presentat pel mateix autor com:

"Una petita part de les meves provatures literàries d'un període que comprèn, poc més poc menys, els anys universitaris a Barcelona i els de preparació d'unes incertes oposicions a notari que la guerra del 1936-39 va tallar". (pàg. 8).

Algunes d'aquestes narracions les va escriure de manera més o menys clandestina a les golfes de casa seva, on s'havia organitzat un petit estudi amb objectes furtats de la casa i on havia llegit llibres arreplegats del seu germà, el seu ídol d'infantesa, mort als 21 anys "*després d'una neurastènia*", i del seu avi patern, amb qui "*Sempre havia sospitat que m'hauria entès prou bé amb aquell home que enyorava cels i terres*" (pàg. 11). El conjunt de personatges que envolten la figura del jove Ferran de Pol s'acaba configurant amb el grup format per ell i els seus

dos amics: Francesc Arnau, un empleat de despatx tèxtil que feia caricatures anticlericals i que li proporcionava llibres que van de la Bíblia als clàssics de la Bernat Metge, Barcino, Proa, Els Nostres Clàssics i literatura francesa (Proust, Gide, Cocteau); i Joan Barrera, vell anarquista teòric, i artesà.

La resta de narracions incloses en el recull que no es van concebre en aquest marc, van ser escrites al Mas Vilà de Vallgorguina, on es refugiava l'autor "*enmig d'un paisatge humit i boscos, sonor d'ocells i olorós d'herbes i de fem fresc*" (pàg. 21), un marc que, segons ell mateix diu, l'asserrenava i el deixava net, obsessió present en la conversa amb Estanislau Torres, quan li afirma:

*"Jo, sempre, i no solament ara, he fet una vida molt retirada. Sóc un home més aviat retret que, encara que visqui en comunitat (en el mateix exèrcit, per exemple) sempre he tendit a anar sol. (...) És la meua manera de ser, senzillament. Hi ha una cosa, a més... I és que a mi, la salsa literària, per dir-ho així, m'embafa. A mi, conviure molt amb literats, no em satisfà; m'avorreix, més aviat..."*².

D'aquí potser aquesta auto-concepció de "*lletraferit de poble*" que no està al dia del que es fa per arreu (pàg. 20) i l'afirmació que tots els escriptors catalans "*som escriptors de diumenge a la tarda. Alguns bons, d'altres no tant*", i que el veritable problema d'una cultura com la catalana no és el tema de la professionalització per la professionalització sinó el de la qualitat: "*Una obra és bona o és dolenta, no és professional o no*" (comenta a E. Torres, pp. 76-77). El que cal, com repeteix en la seva constant crítica a la situació de migradesa de la cultura catalana, és rigor i exigència d'honestedat professional en l'elaboració de les obres, defugint tot sentimentalisme, superficialitat i poca serietat i situant-se en una actitud antinoucentista i antiintel·lectualista.

ELS MITES I LA MIRADA ENTERBOLIDA

Quant a l'anàlisi de l'obra en qüestió, és el mateix autor qui ens vol donar les pautes dels temes, les fonts i les inquietuds que hom hi podrà trobar:

*"Un cert gust per les formes primitives, curiositat pels mites, valor atorgat a sons, colors i formes, interès per les arts plàstiques, intent de concòrdia entre realitat i fantasia. Reminiscències llibresques, principalment bíbliques i clàssiques de segona mà, vull dir en traducció"*³.

A banda d'això hi reconeix uns "inicis d'inflor verbal" que ell mateix indica que seran corregits com a conseqüència del seu itinerari personal per camps de concentració, primer, i pel fet d'haver-se de guanyar la vida dins el món del periodisme un cop a l'exili mexicà, fet que

composarà la figura d'un Ferran de Pol d'abans i un de després de la guerra, amb la qual cosa pretén situar-se entre escriptors en situacions semblants com Benguerel, Amat Piniella, Tísner, Calders, Riera Llorca, Sales, etc., que, de no haver estat per l'esclat de la guerra, haurien "*escrit d'altres coses, perquè les circumstàncies haurien estat molt diferents (...) la guerra dóna una experiència tremenda, independentment de com la facis i de com pensis...*"⁴.

Així, en la seva literatura posterior reflectirà la vida de les terres mexicanes, primer a *Abans de l'alba* (1954), evocació de la cultura i la mitologia maia; després a *La ciutat i el tròpic* (1956), que obté el premi Víctor Català (1955) i és un conjunt de cinc narracions ambientades en el Mèxic del moment, com la novel·la *Èrem quatre* (1960); no serà fins a *Miralls tèrbols* (1966) que tornarà a situar-se en el món català.

Per a l'estudi de *Triptic* val a dir, inicialment, que no podem fer un estudi de la seva recepció perquè no es va editar fins 25 anys més tard i era una obra que passà completament desapercibuda fins llavors, com així ho confessa el mateix J.E. Martínez Ferrando, membre del jurat del premi Víctor Català, al pròleg que dedica a l'edició de *La ciutat i el tròpic* de 1956.

De fet, les afirmacions de l'autor al final del pròleg abans esmentades ens donen algunes de les pautes possibles per a l'anàlisi del recull, com és el fet de la constant utilització de fonts bíbliques i clàssiques que porten gairebé en tots els casos a "*la presència recurrent del mite*"⁵, amb la qual cosa es podria situar al costat d'autors com C. A. Jordana, Joan Oliver o Pere Calders, que "*reelaboren els vells mites culturals o religiosos amb clau humorística o paròdica, per mostrar-ne la falsedat, actualitzar-los o destruir-los*"⁶. En relació a això, per tant, podríem dirigir l'anàlisi tot dividint les narracions en dos grans grups: les que seguirien aquesta línia i les que en podrien quedar, si més no en part, al marge. Per al primer cas tindríem: *Triptic*, *Els hereus de Xanta*, *Primera història* i *La pau impossible*; i, per al segon grup, trobaríem *Boisard*, *El corn* i *L'Àvia Lloca*.

D'entre aquesta classificació caldria destacar "*Boisard*", seguint l'estil de l'art decó, considerada una de les millors obres de la narrativa breu contemporània en llengua catalana.

En definitiva, un grup de narracions que vénen a ser les beceroles dels miralls tèrbols a través dels quals Ferran de Pol acostumarà a reflectir la complexitat dels diferents vessants de la condició humana.

1. Estanislau Torres *Els escriptors catalans parlen*, pàg. 66.

2. Estanislau Torres *Els escriptors catalans parlen*, pàg. 73.

3. Lluís Ferran de Pol *Triptic*, pàg. 25.

4. Estanislau Torres *Els escriptors catalans parlen*, pàg. 72.

5. Lluís Ferran de Pol *La ciutat i el tròpic*, Pròleg de Jordi Castellanos: *Ferran de Pol, entre la ciutat i el tròpic*, Barcelona, 1985, pàg. 18.

6. Ídem, pàg. 19.